

Прискорення фрагментації під впливом «шовкових шляхів»

Василь Юрчишин,
директор економічних програм

Часи, коли очікувалось, що глобальні союзи та організації (ООН, СОТ) зможуть стати безумовними світовими центрами впливу чи взірцевими глобальними урядами, вже давно минулися, і сьогодні на порядку денному стоїть формування і зміцнення альянсів «дружніх» країн. Альянсів, сформованих, насамперед, з країн, які поділяють політичні і гуманітарні цінності, шляхи і способи розвитку світової і національних економік, дотримуються коректної інтеграційної взаємодії. Звичайно, утворення таких альянсів і блоків суттєво прискорює фрагментацію єдиного світового, і навіть регіонального, економічного середовища¹.

Чи не «найзапекліші» епізоди фрагментації спостерігаються в Азійсько-Тихоокеанському регіоні, висхідні країни якого, *з одного боку*, демонструють високу економічну динаміку, *з іншого* – ще не остаточно визначилися у власних стратегічних партнерах і союзниках, чим привертають увагу країн-лідерів вже сформованих угруповань. Між тим, утворення нових альянсів та партнерських угруповань відбувається прискореними темпами, і, хоча носить суперечливий характер, однак представляє досить чітко характер фрагментації світового економічного середовища, а з тим і перспективні політичні та економічні простори.

Хоча вказаний регіон географічно віддалений від України, а економічні зв'язки доволі незначні (крім торгівлі з Китаєм), однак взаємопов'язаність сучасного світу означає, що події і процеси, які розгортаються навіть у віддалених куточках планети, можуть мати кардинальне значення як для окремих країн, так і у глобальному вимірі. Красномовним прикладом є минулорічна напруга між Китаєм і Тайванем (навіть загроза китайського вторгнення). Саме героїчний опір України спонукав розвинуті країни до швидкого об'єднання для протидії агресії, що стало сигналом-попередженням стосовно нових агресивних намірів проти інших демократичних країн, а відтак – відвернуло мілітаристську загрозу Тайваню.

Звернемо увагу на два підходи, в рамках яких розгортається низка характерних процесів, головною метою яких є посилення впливовості країн-глобальних лідерів як через безпосередні двосторонні контакти (торгівлю, інвестиції, інфраструктурні проекти та ін.), так і через залучення до сформованих альянсів, блоків і мереж партнерських країн.

Альянсний підхід. Перший підхід ідеологічно зосереджений навколо США і спрямований на інституційне зміцнення (у т.ч. безпекового характеру) – створення політичних та економічних союзів, альянсів, блоків партнерських країн у вказаному (Азійсько-Тихоокеанському) регіоні. Так, США разом з Австралією та Великою Британією створили альянс AUKUS², а разом з Індією, Великою Британією та Японією – QUAD³. У період загрози вторгненню до Тайваню посилилась взаємодія і політична і військова скоординованість США з Японією і Південною Кореєю.

---

¹ Політичні, економічні і структурні наслідки російської агресії для України і світової спільноти. Завдання економічного відновлення України у повоєнний період з врахуванням євроінтеграційних пріоритетів. / К.: Центр Разумкова, 2023. –

https://razumkov.org.ua/images/2023/04/21/2023_04_consequences_of_the_war_for_ukraine.pdf

² AUKUS: The Trilateral Security Partnership Between Australia, U.K. and U.S. –

<https://www.defense.gov/Spotlights/AUKUS/>

³ Чотиристоронній діалог з питань безпеки. Якщо спочатку (у 2010-х роках) у фокусі уваги діалогу перебували переважно регіональні питання, то вже у 2021 р. діяльність почала набувати дійсно глобального політизованого характеру. – <https://thediplomat.com/tag/quadrilateral-security-dialogue/>.

Особливу роль відіграє (і відіграватиме) Індो-Тихоокеанська економічна рамкова угода для процвітання (Indo-Pacific Economic Framework for Prosperity – IPEF⁴). Союз IPEF був покликаний відновити економічну участь США в регіоні після виходу з Транстихоокеанського партнерства (Trans-Pacific Partnership – TPP). Хоча стосовно IPEF початково декларувались виключно економічні завдання, однак дедалі гостріші протистояння між США і Китаєм вказують на подальший стратегічний характер його діяльності⁵. Водночас, утворене G7 «Партнерство для глобальних інфраструктури та інвестицій» з обсягом фінансування \$600 млрд, вже зрозуміло, що виступатиме альтернативою китайській Ініціативі «Один пояс, один шлях»⁶.

Крім того, доречно згадати про⁷ Азійсько-Тихоокеанське економічне співробітництво (Asian-Pacific Economic Cooperation – APEC, єдиний регіональний союз, до складу якого належать як США, так і Китай), Всеосяжну та прогресивну угоду про транс-тихоокеанське партнерство (Comprehensive and Progressive Agreement for Trans-Pacific Partnership – CPTPP), Регіональне всеосяжне економічне партнерство (Regional Comprehensive Economic Partnership – RCEP)⁸ та ін.

Особливістю участі є те, що переважна більшість висхідних країн є учасником різних угод, навіть таких, цілі і завдання яких є суперечливими одна одній. Так, Індія є країною-засновником угруповання I2U2 (у складі Індії, Ізраїлю, США та ОАЕ), одним із найважливіших завдань якого є захист країн, які примикають до Індійського океану, від китайських зазіхань. Водночас, Індія є активним учасником, а ОАЕ – новий членом БРІКС, де домінує Китай. Відтак, у політичній та практичній площині альянс радше є «альтернативою» зміцненню відносин між Китаєм і Саудівською Аравією⁹.

Слід зазначити, що країни ЄС досить невиразно представлені у регіональному політичному середовищі. Хоча розвинуті країни Європи також тут мають вагомий інтереси, однак поки не є визнаними впливовими акторами. Для надолуження «відставання» в інтеграційних процесах Франція, Німеччина, Нідерланди активізували зусилля для більш формальної, структурної присутності у регіоні, платформою для чого зможе стати QUAD Plus¹⁰, в якій виразно поєднуються економічні і безпекові складові.

Одним з механізмів, які активно просувають європейці, очікується зможе стати створена ЄС (у партнерстві із США та Індією) Рада з торгівлі та технологій (Trade and Technology Council – TTC). Перспективними є започатковане цифрове партнерство з Японією, Південною Кореєю та Сінгапуром, ініційований ЄС Міжнародний сонячний альянс (International Solar Alliance – ISA, рамкову угоду вже ратифікувало 92 країни), підписані угоди про боротьбу зі зміною клімату та

---

⁴ FACT SHEET: In Asia, President Biden and a Dozen Indo-Pacific Partners Launch the Indo-Pacific Economic Framework for Prosperity. – <https://www.whitehouse.gov/briefing-room/statements-releases/2022/05/23/>.

⁵ Важливим для США є оголошення про Угоду про ланцюги поставок (Supply Chain Agreement) в рамках IPEF. Група країн-учасників поки не оголосила про будь-які офіційні торговельні зобов'язання в рамках цієї угоди, однак серед партнерів є очікування стосовно посилення співпраці та моніторингу ланцюгів поставок, уникнення їх порушення, а з тим – мінімізації залежності від головного економічного гравця регіону, Китаю. – Саміт БРІКС – час для консолідації чи конфронтації?, <https://razumkov.org.ua/images/2023/07/12/2023-MATRA-I-KVARTAL-11.pdf>

⁶ Patrick S., Klein E. United Nations, Divided World. – <https://carnegieendowment.org/2023/09/28/>.

⁷ The EU Indo-Pacific Bid Sailing Through Economic and Security Competition. / Edited by F.Fasulo. – <https://www.ispionline.it/wp-content/uploads/2023/04/ISPI-Report2023-EUs-Indo-Pacific-Bid-web-2.pdf>

⁸ У двох останніх США не є безпосереднім учасником.

⁹ What You Need to Know About the I2U2. – <https://www.usip.org/publications/2022/07/what-you-need-know-about-i2u2>.

¹⁰ Економічною основою такого інтересу європейців звичайно є велика залежність Європи від поставок з регіону – три чверті іноземних поставок припадає на Китай та інші висхідні країни регіону. – Europe and the Indo-Pacific: Partners facing similar challenges, https://www.eeas.europa.eu/eeas/europe-and-indo-pacific-partners-facing-similar-challenges_en

ін.¹¹. Однак, це стане можливим, лише за підтримки вже утворених альянсів демократичних країн.

Проектний підхід. Інший стратегічний шлях зміцнення позицій і домінування у регіоні обрав Китай – через низку проектів-ініціатив посилення технологічного лідерства і залучення висхідних країн до транснаціональних мереж, створюваних і впроваджуваних Китаєм¹². Зазначимо, такі проекти формуються в рамках ідеології «шовкового шляху», переважно зорієнтовані на висхідні країни регіону, а привабливою їх стороною є першочергова двосторонність і відносна дешевизна участі країн у таких проектах (левова частку витрат по створенню Китаю готовий взяти на себе).

Звернемо увагу, що, з одного боку, відбувається активізація залучення висхідних країн до БРІКС, де Китай послідовно посилює своє лідерство. З іншого – розширюється коло ініціатив Китаю, які виступають інструментом зміцнення інтеграційних та інфраструктурних процесів, очолюваних Китаєм, причому початкові умови для входження у такі проекти виглядають вельми привабливо.

Однак, у дійсності, часто переслідуються зовсім інші цілі, які радше спрямовані на закріпленні «прив'язки» країни до Китаю. Так, у більшості випадків інвестиції реалізуються через позики, використання яких також зав'язано на китайські корпорації, які піддаються значній критиці за непрозорість (в багатьох випадках) діяльності. Відтак проекти мало контрольовані національними урядами (однак, зв'язані державними зобов'язаннями), стають об'єктами «дипломатії боргової пастки»¹³, результатом чого стає втрата стратегічних об'єктів¹⁴.

Серед найвідоміших, ініційованих останніми роками, виокремлюється проект Цифрового шовкового шляху (Digital Silk Road – DSR), який був анонсований у 2015 р.¹⁵ як логічне продовження інфраструктурного проекту «Один пояс, один шлях» (BRI). У той час як перші дві компоненти BRI – економічний пояс Шовкового шляху і Морський шовковий шлях – охоплювали проекти (фізичної) інфраструктури (у т.ч. трансконтинентальних енергетичних мереж), економічні мережі і коридори та ін., DSR спрямовується на інформаційне розширення та цифрове залучення до спільних інформаційних та технологічних мереж, першочергово, як вказано, висхідних країн регіону¹⁶.

Особливістю реалізації проектів є активна включеність китайських державних корпорацій і банків, завдяки чому виявляється можливість країнам-партнерам отримувати недорогі контракти і швидко впроваджені об'єкти цифрової інфраструктури. На сьогодні вже 27 країн Індо-Тихоокеанського регіону підписали двосторонні угоди з Китаєм про посилення цифрового співробітництва в рамках DSR. Натомість Китай, розширюючи активність китайських технологічних корпорацій, отримує доступ до великих пулів даних і захоплення

---

¹¹ The EU Indo-Pacific Bid Sailing Through Economic and Security Competition. / Edited by F.Fasulo. – <https://www.ispionline.it/wp-content/uploads/2023/04/ISPI-Report2023-EUs-Indo-Pacific-Bid-web-2.pdf>

¹² Звичайно, проектний підхід не є вичерпним. Досить згадати про заснований Китаєм Азійський банк інфраструктурних інвестицій (Asian Infrastructure Investment Bank – AIIB), який вже займає вагоме місце у світовому політичному та економічному середовищі. – Baviera A. China's Strategic Foreign Initiatives Under Xi Jinping, <https://www.worldscientific.com/doi/10.1142/S2377740016500032>.

¹³ Osman R. Bye Bye BRI? Why 3 New Initiatives Will Shape the Next 10 Years of China's Global Outreach. – <https://time.com/6319264/china-belt-and-road-ten-years/>.

¹⁴ «Нові шовкові шляхи» Китаю: десять років потому. – <https://www.rfi.fr/uk/міжнародні-новини/20230911-нові-шовкові-шляхи-китаю-десять-років-потому>.

¹⁵ Vision and Actions on Jointly Building Silk Road Economic Belt and 21st-Century Maritime Silk Road. – https://www.fmprc.gov.cn/eng/topics_665678/2015zt/xjpcxbayzlt2015nnh/201503/t20150328_705553.html

¹⁶ Patil S., et al. China's expanding tech lead through Digital Silk Road. – <https://www.orfonline.org/expert-speak/chinas-expanding-tech-lead-through-digital-silk-road/>

нових часток ринку країн-реципієнтів¹⁷. Однак, забезпечення належної безпеки даних вже піддається суттєвим випробуванням (врізка «Що не так з відеоспостереженнями?»).

ЩО НЕ ТАК З ВІДЕОСПОСТЕРЕЖЕННЯМИ?

Відеоспостереження є однією з вагомих складових SDR. На сьогодні Китай є найбільшим виробником камер відеоспостереження, відомих як CCTV-cameras¹⁸. Ці камери мали стати однією з особливостей т.зв. китайських «розумних міст». Однак, коли такі камери почали встановлюватись за кордоном, проблеми навколо спостережень лише посилились, особливо, коли значна їх кількість з підозрою на неналежне функціонування була виявлена у будівлях і об'єктах владних і корпоративних структур.

В той час як доступ до каналів зв'язку має не допускати неконтрольований доступ ззовні, виявилось, що розробники і виробники легко порушують такі обмеження, що фактично унеможлиблює захист особистої, державної і корпоративної таємниці.

У багатьох розвинутих країнах камери китайського виробництва вилучаються і замінюються на дорожчі камери інших виробників. А деякі країни, для прикладу США у 2022 р., навіть заборонили продаж таких камер на території країни¹⁹.в

Звичайно, цифровізацією все тільки починається. З метою розширення і прискорення своєї впливовості у регіоні, Китай активізував вироблення низки лідерських глобальних ініціатив, як гуманітарної чи цивілізаційної спрямованості, так і безпекового характеру. Зазначимо, що економічна ефективність багатьох проектів не має помітного впливу на їх впровадження. Більш вагомим є залучення (висхідних) країн до економічної (і політичної) орбіти Китаю.

Так, з одного боку, крім вказаного проекту Цифрового шовкового шляху, створюються платформи, які отримали красномовні назви – Зелений шовковий шлях²⁰, Шовковий шлях охорони здоров'я²¹, Полярний шовковий шлях²² та низка інших, головною спрямованістю яких (як декларується) має стати внесок у глобальний сталий економічний і соціальний розвиток, а конкретна спрямованість яких говорить сама за себе. Навіть якщо гуманітарний зміст матиме місце, однак, у дійсності відбуватиметься активне залучення висхідних країн до вказаних і подібних «шовкових шляхів», що підживлюватиме фрагментацію.

З іншого – Китай сформулював низку ініціатив, які мають бути спрямовані на посилення (як це бачить Китай) світової архітектури безпеки. Більше того, Китай вже навіть скоригував власні ініціативи під впливом війни в Україні – Ініціативу глобального розвитку (Global Development

¹⁷ Patil S., et al. China's expanding tech lead through Digital Silk Road. – <https://www.orfonline.org/expert-speak/chinas-expanding-tech-lead-through-digital-silk-road/>

¹⁸ CCTV (Closed-circuit television camera) – це система, в якій відеосигнали передаються між підключеними один до одного пристроями, такими як камери відеоспостереження, монітори і відеореєстратори. – https://en.wikipedia.org/wiki/Closed-circuit_television_camera. Виявляється, до них можна отримати доступ віддалено – через додаток на мобільному телефоні або програмне забезпечення на комп'ютері. Це означає, що такі системи перестали бути пристроями «замкнутого контуру».

¹⁹ Woollacott E. U.S. Bans Chinese Telecom Kit Over National Security Concerns. – <https://www.forbes.com/sites/emmawoollacott/2022/11/28/us-bans-chinese-telecom-kit-over-national-security-concerns/?sh=295b157a5682>.

²⁰ Xiao A., at al. Evolution of China's Belt and Road Initiative: Green Silk Road. – <https://www.invesco.com/apac/en/institutional/insights/evolution-of-chinas-belt-and-road-initiative-green-silk-road.html>

²¹ Xiao A., at al. Evolution of China's Belt and Road Initiative: Health Silk Road. – <https://www.invesco.com/apac/en/institutional/insights/evolution-of-chinas-belt-and-road-initiative-health-silk-road.html>

²² Xiao A., at al. Evolution of China's Belt and Road Initiative: Polar Silk Road. – <https://www.invesco.com/apac/en/institutional/insights/evolution-chinas-belt-and-road-initiative.html>

Initiative – GDI)²³, Ініціативу глобальної безпеки (Global Security Initiative – GSI)²⁴ та Глобальну цивілізаційну ініціативу (Global Civilization Initiative – GCI)²⁵, головною спрямованістю яких, хоча й утверджується формування альтернативного (ліберальному) світового і регіонального економічного (і політичного) порядку, однак практичне втілення викликає дедалі більше занепокоєння стосовно пропонованих механізмів нового цивілізаційного устрою²⁶, і радше їх метою є підтримка і сприяння утворенню «альтернативних» безпекових альянсів, в яких лідерство Китаю не повинно викликати сумніву.

Перестороги для України. Не зважаючи на значні політичні та дипломатичні зусилля, які у попередні роки спрямовувалися Китаєм на підтримку власних проєктів-ініціатив у різних країнах, є підстави стверджувати, що цільові результати далеко не завжди досягалися. Більше того, значне розчарування результативністю китайських проєктів спостерігається у країнах Європи, особливо в країнах Центральної та Східної Європи (ЦСЕ), які були залучені до складової Шовкового шляху – т.зв. «16+1».

Певною мірою це пояснюється тим, що, з одного боку, китайська практика реалізації інфраструктурних проєктів для країн ЦСЕ виявилася мало прийнятною, у т.ч. внаслідок того, що не достатньо враховувала потреби місцевих органів влади. З іншого, проєкти в країнах ЦСЕ розглядалися не стільки як національні проєкти, скільки, насамперед, як інструмент входження китайського бізнесу в інфраструктурне середовище ЄС загалом, що не могло задовольняти країни ЦСЕ. А відтак – результативність реалізації інфраструктурних проєктів в рамках об'єднання «16+1» виявилася такою, що піддавалась значній критиці і, своєю чергою, зменшила інтерес європейців до подальших продовжень²⁷.

Це вже безпосередньо стосується України. В той час, коли демократичні країни без вагань допомагають Україні у відбитті російської агресії, Китай зайняв «особливу» позицію. Зокрема, дистанціювався від санкційної реакції Заходу на вторгнення, допустив тінізацію (через «треті» країни) у дотриманні обмежень поставок до росії технології подвійного призначення, включаючи напівпровідники²⁸, які можуть бути використані у військовій техніці.

Для України це звичайно має слугувати доброю пересторогою вже найближчим часом, оскільки, з одного боку, Україна вже має досвід безпекових ініціатив Китаю, а «якість» китайських ініціатив вже проходила випробування в Україні. Йдеться про план досягнення миру в Україні, презентований китайським керівництвом навесні 2023 р., який виявився неприйнятним для нашої країни, оскільки вкрай слабо реагував на потреби саме України.

Зауважимо, що китайські ініціативи часто експлуатують парадигму трансформацій заради досягнення стійкого довгострокового розвитку, зокрема «миру заради розвитку»²⁹. При цьому часто упускаючи напрями і шляхи досягнення миру, а також міру відповідальності учасників конфлікту. Тому Україні слід винятково уважно аналізувати ініціативи, які надходять з численних джерел, і кількість яких збільшуватиметься тільки-но міцнітиме впевненість міжнародних інвесторів у перемозі України.

---

²³ China's Global Development Initiative: soft power play or serious commitment? – <https://devpolicy.org/chinas-gdi-soft-power-play-or-serious-commitment-20221018/>.

²⁴ China's Global Security Initiative. – <https://www.gmfus.org/news/chinas-global-security-initiative>.

²⁵ Ellis R. The Trouble With China's Global Civilization Initiative. – <https://thediplomat.com/2023/06/the-trouble-with-chinas-global-civilization-initiative/>.

²⁶ Osman R. Bye Bye BRI? Why 3 New Initiatives Will Shape the Next 10 Years of China's Global Outreach. – <https://time.com/6319264/china-belt-and-road-ten-years/>.

²⁷ Kavalski E. The Unintended Effects of China's Silk Roads in Central and Eastern Europe. – <https://ceias.eu/the-unintended-effects-of-chinas-silk-roads-in-central-and-eastern-europe/>

²⁸ Зокрема, Китай подвоїв експорт напівпровідників до Росії протягом 2022 р.

²⁹ Єфремов Д. Перемога України? Навіщо Китай відправив свого представника на «мирні переговори». – <https://zn.ua/ukr/world/peremoha-ukrajini-navishcho-kitaj-vidpraviv-svoho-predstavnika-na-mirni-perehovori.html>

З іншого – поза сумнівом Китай волітиме долучитись до повоєнного відновлення України. І у цьому контексті фрагментація може виявитися вкрай корисною для України, оскільки чітко розставляє акценти у цілях, пріоритетах, шляхах досягнення, надійних партнерах і шукачах швидких вигод. А також дозволяє враховувати геополітичні і гео економічні інтереси країн стратегічних партнерів України в умовах поляризації світової спільноти³⁰.

---

³⁰ Політичні, економічні і структурні наслідки російської агресії для України і світової спільноти. Завдання економічного відновлення України у повоєнний період з врахуванням євроінтеграційних пріоритетів. / К.: Центр Разумкова, 2023.